

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. дпн **Жана Атанасова Янкова**, Пловдивски университет “Паисий Хилендарски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен “**доктор**”

в област на висше образование: 1. Педагогически науки

професионално направление: 1.2. Педагогика

докторска програма: Специална педагогика

Автор: Мария Димитриос Буханедзи

Тема: „Разработване на ефективна рамка за учене при ученици с аутизъм в гимназиална степен на обучение ”

Научен ръководител: проф. дпн **Мира Цветкова-Арсова**, СУ „ Св. Климент Охридски”

1. **Общо описание на представените материали**

Със заповед № РД 38-189/02.04.2019 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски" съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „ Разработване на ефективна рамка за учене при ученици с аутизъм в гимназиална степен на обучение ” за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 1. Педагогически науки; професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма Специална педагогика. Автор на дисертационния труд е Мария Димитриос Буханедзи - докторантка в редовна форма на обучение към катедра ”Специална педагогика и логопедия” при СУ „Св. Климент Охридски".

Представеният от Мария Димитриос Буханедзи комплект материали на хартиен носител е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и Процедурните правила за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“, като включва всички необходими документи.

– молба до Ректора на СУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;

– автобиография в европейски формат;

- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповеди за записване в докторантура и за продължаване на обучението;
- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката Мария Димитриос Бусханедзи завършва средно образование през 2003 г. в гр. Драма, Гърция. През 2008 г. завършва образователно-квалификационна степен "Бакалавър“, гръцка филология в Тракийски университет Демокрит, гр. Комотини. Образователно-квалификационна степен "Магистър“ завършва през 2012 г. в Софийски университет "Св. Климент Охридски" . по специална педагогика във ФНОИ, катедра „Специална педагогика и логопедия“. Зачислена е за редовен докторант през 2014 г. в катедра „Специална педагогика и логопедия“, ФНОИ на СУ "Св. Климент Охридски"

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Докторантката работи по изцяло актуален и значим не само за специалното образование, но и за педагогическата практика изследователски проблем. Неговата значимост се свързва с факта, че разработените в дисертацията проблеми, третират един особено актуален и важен за специалната педагогика проблем свързан с подкрепата на учениците с високофункционаращ аутизъм в училищното образование. Дисертационното изследване е фокусирано върху учебната среда като важен ресурс за академичното и социално усъвършенстване на учениците с високофункционаращ аутизъм и върху следните фактори: развитие на личността на учениците с увреждания и специалните им образователни потребности; подобряване и използване на възможностите и уменията за равноправно включване в образователното приобщаване

и кариерното им ориентиране; съответствие между потенциалното приобщаване в образователните институции и социалната им интеграция.

Представеният дисертационен труд съдържа широк спектър от теоретични и емпирични данни и анализи, отнесени пряко към очертаните аспекти на проблема.

4. Познаване на проблема

Базисната проблематика се познава добре от докторантката и умело внася интересни авторски интерпретации с научна и приложна насоченост. Теоретичните постановки по изследвания проблем са представени цялостно, многоаспектно и в дълбочина. Изследователският фокус се конкретизира чрез формулираните хипотези, свързани с измерване: на преподаването от учителите на учениците с високофункционален аутизъм с прилагане на техники и методи за подобряване на индивидуалните им потребности в процеса на обучението им; на физическата среда която допринасят за задоволяване на индивидуалните потребности и напредъка на учениците с високофункционален аутизъм; на родителите чиито деца са с високофункционален аутизъм за приложението на специфични учебни стратегии и методи в образователния процес, които биха подпомогнали децата им за задоволяване на индивидуалните им потребности.

5. Методика на изследването

Избраната от докторантката методиката на изследване позволява да се постигне целта на изследването, а именно проучване на възгледите на учителите и родителите за училищната инфраструктура свързана с приобщаването на ученици с високофункционален аутизъм в училищното образование, която ще подпомогне за тяхното академично и социално развитие и за получаване на адекватни отговори на задачите, поставени в дисертационния труд.

Използваните методи – теоретичен анализ, метод на емпиричното изследване, математико - статистическите методи на обработка със софтуерните програми – SPSS и Excel и качествен и количествен анализ, които дават възможност за очертаване на теоретичната основа на проблема и за разкриване на емпиричната обосновка на въпросниците за учители и родители.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 251 страници и приложения. Структурата включва: увод, четири глави, изводи, препоръки, заключение и приложение.

Увода е фокусиран върху актуалността на изследваната тематика – ученици с високофункционален аутизъм включени в училищната среда на образователните институции. Акцентира се и върху подобряването на училищна инфраструктура с прилагане на конкретни и подходящи методи в образователния процес, които да подкрепят учениците от аутистичния спектър за тяхното личностното развитие.

В *глава първа* озаглавена „Аутизъм – дефиниции, честота, етиология и симптоматология, класификация и законодателство се разглежда термина аутизъм от кои и кога е въведен. Тук са посочени различните дефинирания на аутистичния спектър с посочено класифициране през различните периоди на 20. век от DSM-V. Анализирани са етиологията и симптоматиката на лицата от аутистичния спектър.

В исторически план е представено Гръцкото образователно законодателство с посочени три етапа на развитие: етап на отхвърляне и злоупотреба; етап на състрадание, грижа, закрила и отделно образование и трети етап за равни възможности за образование, приобщаване и равно участие на лицата с увреждания в живота на обществото. В параграф 1.4.4. е представена Гръцката институционална рамка за сградите на средното училище

Втора глава озаглавена „Аутизъм и образование“, докторантката разглежда обучението на ученици от аутистичния спектър, учебни стратегии и интервенции както и ролята на учителя, специалния педагог, помощник на учителя и родителя в подкрепата на учениците от аутистичния спектър в процеса на обучението им. Тук е представена и учебна рамка за учениците от аутистичния спектър с физическата среда в класната стая като важен компонент от универсалния дизайн с възможност да отговорят на академичните, социалните и емоционалните потребности на учениците от изследваната група. Добро впечатление прави, че докторантката обобщава разгледаната проблематика с изведени параметри свързани с продуктивността на учениците с високо и средно функциониращ аутизъм в образователния процес.

В трета глава „Методология на изследването“ са представени целта, задачите, хипотезите, които са изведени в логическа последователност и участниците на изследването. В методологията на изследването е представено комбинирането на качествени и количествени методи за събиране на информация. Разработени са въпросници за учители и родители. Въпросникът за учителите е разделен на тематични центрове: "Учителят и процесът на учене" – връзката между учителя с учебния процес при високофункционалиращите аутистични ученици; "Учителят и хората от приобщаващата среда за учене" – връзката между учителя с хората от обкръжаващата

среда при високофункционаращите аутистични ученици и “Учителят и физическата училищна среда ” – връзката между учителя и физическата училищна среда при високофункционаращите аутистични ученици.

Въпросникът за родителите е разделен на четири части: "Моето дете и средата му на обучение"; "Моето дете и неговото социално включване"; "Моето дете и физическата училищна среда" и "Моето дете и хората в училище".

Докторантката посочва, че за целите на изследването са взети предвид: високата степен на разлики между учениците с високофункционален аутизъм; съществуващите инфраструктурни училищни сгради в Гърция; академичното ниво на учителите и тяхното обучение в специалното образование, техния предишен опит в специалните и общообразователни училища в Гърция, както и чувствителността на родителите към особеностите на детето им.

В *четвърта глава* са представени резултатите от проведеното емпирично изследване. Докторантката анализира резултатите от въпросника на учителите и родителите. В таблица №1 са представени мненията и нагласите на учителите от общообразователните и специални училища, а в таблица №2 са представени разликите в мненията и отношенията на родителите относно обучението им в общообразователното и специално училище. Направен е сравнителен анализ между учителите и родителите отразено в таблица №3.

В параграф 4.9. е представен нов модел на учебна рамка с което изпълнява и една от основните задачи на изследването – разработване на пример за рамков модел на подходяща учебна среда за високофункционаращи аутистични ученици.

С диаграми и таблици е визуализиран анализа на резултатите от емпирично изследване, съпроводени с интерпретиране на съответния резултат.

Авторката прави дискусия относно примерната рамка разработена за целите на изследването с което се доказва, че за учениците от аутистичния спектър се изискват най-много внимание и съобразителност. Дискутира се разработената примерна рамка, която може да бъде свързана с рамката SPELL тя е рамка за разбиране и отговаряне на потребностите на учениците с аутистичен спектър във всички образователни класове с подчертаност, че подходите и средата трябва да бъдат подредени по такъв начин, че да намалят тревожността на ученика. Дискутирани са модела за учебната среда на децата с аутизъм озаглавен “Моделът на сътрудничество за включване на децата с аутистичния спектър” (ASDICM) и разработената рамка: „Възпитание на деца с аутизъм и помагане за установяването на връзки с околните” (TEACCH).

Дисертационният труд завършва с *изводи, препоръки и заключение*. На базата на извършения анализ на резултатите от емпиричното изследване, авторката прави подробни изводи относно приобщаването на ученици с високофункционален аутизъм в образователните институции, физическата среда в класната стая, ролята и сътрудничеството на учителя, специалния педагог и родителя в обучението на изследваната група ученици.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите от научното изследване могат да се сведат до:

- **Приноси към теорията:**

- ✓ Допълнение към теорията за приобщаващото образование с изследвания на нагласите на учителите и родителите, за физическите условия, които трябва да отговарят на потребностите на учениците от аутистичния спектър, в които са включени преподавателски практики като диференциране на преподаването, адаптиране на курса, внимателно преподаване, така че ученикът от аутистичния спектър да не чувства подтиснат, да му се дава допълнително време, както и да се изгради сътрудничеството с родителите.

- ✓ Ролята на родители в обучението на децата им от аутистичния спектър включени в общообразователните или в специалните училища с изследване на възприятията на родителите, по отношение на това как приемат учебната среда, в която децата им учат и допринася ли за личностното развитие на деца им. Възгледите, нагласите и преживяванията на родителите, относно учебната среда и развитието на детето им дават различен поглед върху концепцията за приобщаващо образование.

- ✓ На базата на потребностите и наблюденията от учители и родители на ученици от аутистичния спектър в Гърция е разработен примерен модел – рамка. Разработването на примерния модел – рамка, за децата от аутистичния спектър в средното образование, е ценен ресурс за други изследователи, които искат да изучават по-детайлно тази област. Моделът може да бъде наречен и новаторска рамка - „наследство“ за бъдещите поколения.

- ✓ Разработеният примерен модел – рамка може да се използва като критерий за оценка на училищната средата на учениците от аутистичния спектър

- **Приноси към практиката:**

- ✓ За първи път в гръцките общообразователни училища е направен опит за оценка на съществуващата учебна и физическа среда за ученици от аутистичния спектър

- ✓ На базата на получените резултатите от емпиричното изследване са предложени изменения в съществуващата преподавателска и физическа среда на гръцките

общообразователни училища, с цел подобряване на приобщаването на учениците от аутистичния спектър.

✓ Изведена е потребността от сътрудничество между учителите и родителите на децата от аутистичния спектър с подчерта важност от техните общи действия.

Приносите от дисертационния труд ми дава основание да посоча, че те намират своето приложение както в специалната педагогика, така и в педагогиката.

8. Лично участие на докторанта

Мария Димитриос Бусханедзи е била докторантка в редовна форма на обучение. Тя е реализирала персонално цялото дисертационно изследване с компетентната помощ на своя научен ръководител. Приемам, че текстът, получените резултати и приноси са нейно лично дело.

9. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е приложила 7 броя публикации по темата на дисертацията, от които шест са на докторантски конференции, една в Юбилейна научна конференция. Публикациите напълно съответстват на изискванията на СУ „Св. Климент Охридски“ за открита процедура на дисертационния труд и отразяват постигнатите резултати и научните приноси в дисертационното изследване.

10. Автореферат

Авторефератът отразява структурата и съдържанието на дисертационния труд и основните резултати от изследването.

11. Въпроси и препоръки към докторанта

1. Определете обекта и предмета на научното изследване ?
2. Реално колко е броя на използваните литературни източници за целите на изследването, защото сте посочили 511, а в дисертационния труд не са отразени толкова източника?
3. Какво е вашето виждане за приложение на разработения пример за рамков модел на подходяща учебна среда за деца и ученици от аутистичния спектър в останалите етапи и степени на образованието?

Препоръката ми към докторантката е, че би било добре глава първа и втора да бъдат обединени в една глава.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Мария Димитриос Бусханедзи съдържа научни и практико-приложно резултати и отговаря на всички изисквания на Закона за развитие

на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката *притежава* задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност като *демонстрира* качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Предвид гореизложеното, давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на **Мария Димитриос Буханедзи** в област на висше образование: 1. Педагогически науки; професионално направление: 1.2. Педагогика, докторска програма „Специална педагогика“.

15.05.2019 г.

Рецензент:

Доц. дпн Жана Янкова